

Ouders, school, vrienden en het cannabisgebruik van jongeren

C.W. Rademaker, J.J.M. de Vreede, G. Kraaykamp, M.T.W. Leurs*

De samenhang tussen kenmerken van ouders, school en vrienden en het cannabisgebruik van jongeren werd bestudeerd met behulp van data van het Jongerenonderzoek 2001. Dit is een schriftelijke enquête naar genotmiddelengebruik en risicogedrag die in oktober en november 2001 door de Limburgse GGD'en gezamenlijk werd afgenomen. In totaal hebben 19.967 leerlingen uit de tweede en vierde klas van het voortgezet onderwijs in Limburg deelgenomen. Van hen gebruikte 9,5% in de vier weken voorafgaand aan het onderzoek cannabis. Cannabisgebruik komt meer voor bij jongeren uit een eenoudergezin of pleeggezin, dan bij jongeren uit een gezin met beide biologische ouders. Van de leerlingen met vrienden die cannabis gebruiken, gebruiken er relatief meer cannabis dan van leerlingen die geen vrienden hebben die gebruiken. Verder blijkt: hoe hoger de opleiding, des te kleiner het percentage gebruikers. Cannabisgebruik komt vaker voor onder jongens, Surinaamse/Antilliaanse leerlingen, leerlingen die uitgaan, degenen met een bijbaantje en diegenen die geen lid zijn van een vereniging.

Trefwoorden: cannabis, socialisatie, adolescenten, GGD

INLEIDING

Op scholen en bij ouders bestaat bezorgdheid over het gebruik van cannabis door hun leerlingen en kinderen. Uit onderzoek blijkt dat cannabisgebruik onder jongeren samenhangt met tegenvallende schoolprestaties, schooluitval, gezondheidsproblemen, mindere levenskwaliteit en problematische interpersoonlijke relaties.¹⁻³ Daarnaast blijkt dat er mogelijk risico's zijn van frequent gebruik van cannabis voor het ontwikkelen van psychische aandoeningen.^{4,5}

Van 1988 tot 1996 is er een sterke toename geweest in het cannabisgebruik onder scholieren in Nederland. Voor Limburg geldt dat er een lichte stijging is vastgesteld in het gebruik van cannabis onder meisjes in de periode 1996 – 2001.⁶ Bij jongens uit de vierde klas is het gebruik van cannabis iets gedaald in 2001 ten opzichte van 1996.⁷ Uit het Peilstation onderzoek 2003 van het Trimbos-instituut is gebleken dat het cannabisgebruik onder jongeren verder gestabiliseerd is, en dat het verschil tussen jongens en meisjes in cannabisgebruik is afgenomen.⁸ Het verschil tussen 1996 en 2001 in het gebruik van Limburgse jongeren is niet erg groot. Er lijkt daarom sprake te zijn van een

stabilisatie van het percentage jongeren in Limburg dat recent cannabis heeft gebruikt.⁷ Het percentage jongeren in Limburg dat cannabis heeft gebruikt in de afgelopen vier weken is vergelijkbaar met het percentage cannabisgebruikende jongeren in Nederland.^{9,10}

Het gebruik van cannabis en andere genotmiddelen speelt een bijzondere rol bij de overgang van jeugd naar volwassenheid. De adolescentie, die samenvalt met de middelbare schooltijd, is in veel opzichten een experimenteerperiode. Of jongeren tot het gebruik van cannabis overgaan hangt echter samen met een aantal factoren. In dit onderzoek wordt gekeken naar factoren in de directe sociale omgeving van jongeren. Deze zijn aangeduid met socialisatiefactoren en betreffen ouders, school en vrienden. Deze drie omgevingskenmerken spelen namelijk een zeer belangrijke rol in de vorming, oftewel socialisatie, van jongeren.¹¹⁻¹³ Daarmee komen we tot de onderzoeksvraag: *wat is de samenhang tussen socialisatiefactoren – ouders, school en vrienden en vriendinnen – en het cannabisgebruik van jongeren in Limburg?*

METHODE

Dataverzameling

Het Jongerenonderzoek 2001 is een initiatief van de gezamenlijke GGD'en van Limburg. Het doel ervan is het in kaart brengen van onder andere het genotmiddelengebruik en riskant gedrag van jongeren.

*C.W. Rademaker,¹ J.J.M. de Vreede,¹ G. Kraaykamp,² M.T.W. Leurs¹

¹GGD Zuidelijk Zuid-Limburg, Maastricht

²Radboud Universiteit, Sectie Sociologie, Nijmegen

Alle scholen in het reguliere voortgezet onderwijs in Limburg zijn benaderd met de vraag of ze wilden meedoen aan het onderzoek. Bijna alle scholen waren daartoe bereid (85 van de 87 aangeschreven scholen). Het onderzoek is uitgevoerd onder leerlingen uit de tweede en vierde klas van het voortgezet onderwijs. Dit zijn jongeren van 12 tot 18 jaar. Er is gebruik gemaakt van een schriftelijke vragenlijst waarin onder andere uitgaan, roken, alcoholische drank, drugs, pesten, gokken, vrije tijd, vrijen, veiligheid en voeding aan bod kwamen. De vragenlijst is opgesteld op basis van een vergelijkbaar onderzoek uit 1996 in Limburg, en op basis van de vragenlijst van het Peilstationonderzoek van het Trimbos-instituut uit 1999.⁶ Het onderzoek is in oktober en november 2001 uitgevoerd. De afname van de enquêtes gebeurde klassikaal onder leiding van een docent in een speciaal lesuur. Alle leraren hebben vooraf een instructie gekregen. De anonimiteit van de leerlingen werd benadrukt. De vragenlijsten zijn tevens geschikt gemaakt voor de leerlingen van speciaal onderwijs scholen. Zij kregen precies dezelfde vragen, maar een aantal vragen die gemarkeerd waren (niet van belang voor dit onderzoek) hoefden niet te worden ingevuld wanneer de leerlingen in tijdnood kwamen. Alle scholen is verzocht de vragenlijsten op hetzelfde tijdstip af te nemen. Vrijwel alle leerlingen hadden voldoende tijd om de vragenlijst in te vullen.

Van de deelnemende scholen heeft ongeveer 95% van de leerlingen uit de geselecteerde leerjaren de enquête ingevuld. Non-respons was het gevolg van afwezigheid door ziekte of spijbelen. Slechts enkele leerlingen deden niet mee omdat hun ouders bezwaar maakten, of vanwege visuele beperkingen. Het algemene beeld van de docenten was dat de leerlingen serieus hebben deelgenomen aan het onderzoek.

Analyse

Door middel van logistische regressieanalyse werd gekeken welke factoren samenhangen met het cannabisgebruik. Naast socialisatiefactoren werden ook andere relevante aspecten opgenomen in het logistische regressie model. Hierdoor was het mogelijk de samenhang van ouders, vrienden en school en cannabisgebruik te bestuderen, terwijl tegelijkertijd rekening werd gehouden met de invloed van achtergrondkenmerken (leeftijd, geslacht en etniciteit) en gelegenheidsfactoren. Deze laatste is een verzamelnaam voor omstandigheden die ertoe kunnen leiden dat er meer gelegenheid is tot cannabisgebruik, zoals uitgaansgedrag, een bijbaantje en grootte van de woonplaats.

Naast het algemene model, waarin de directe samen-

Kernpunten

- **De vierweekse prevalentie van cannabisgebruik onder Limburgse jongeren is ongeveer even hoog als die onder de rest van de Nederlandse jongeren (9,5%).**
- **Cannabisgebruik van jongeren hangt samen met de socialisatiefactoren ouders, school en vrienden.**
- **Jongeren die geen lid zijn van een vereniging gebruiken meer cannabis. Dit biedt nieuwe aangrijpingspunten voor genotmiddelenpreventie.**

hang van socialisatiefactoren, achtergrondkenmerken en gelegenheidsfactoren en het cannabisgebruik wordt beschreven, is ook een logistisch regressiemodel met interactietermen geanalyseerd. Hierin wordt de samenhang van school, ouders en vrienden met cannabisgebruik zichtbaar bij een toenemende leeftijd.

Voor de analyse van de data werd gebruik gemaakt van het statistisch software pakket SPSS versie 11.0.

RESULTATEN

Achtergrondkenmerken

In totaal hebben 19.967 leerlingen, waarvan 10.238 leerlingen uit de vierde klas en 9.729 uit de tweede klas, deelgenomen. De meeste leerlingen waren tijdens het onderzoek tussen 13 en 16 jaar oud. Iets meer dan een derde was 13 jaar en bijna een derde was 15 jaar. Er deden iets meer meisjes dan jongens mee. Bij 85% van de leerlingen zijn beide ouders van Nederlandse afkomst. Van alle onderzochte leerlingen volgde 4,5% het speciaal onderwijs, 50,7% het VMBO / MAVO, 23,1% de HAVO en 21,6% het VWO (tabel 1).

Cannabisgebruik

Van de ondervraagde leerlingen gaven er 1898 (9,5%) aan in de vier weken voorafgaand aan het onderzoek cannabis te hebben gebruikt (tabel 2). In de analyses is het cannabisgebruik teruggebracht tot twee categorieën (gebruik versus geen gebruik in de vier weken voorafgaand aan het onderzoek).

Tabel 1 Achtergrondkenmerken (N=19967)

	Aantal	Percentage
<i>Leeftijd</i>		
12	313	1,6
13	7007	35,1
14	2646	13,3
15	6388	32,0
16	3040	15,2
17	540	2,7
18	33	0,2
<i>Geslacht</i>		
Meisje	10227	51,2
Jongen	9740	48,8
<i>Etniciteit</i>		
Nederland	17022	85,3
Suriname/Antillen	201	1,0
Marokko	384	1,9
Turkije	266	1,3
Overig	2094	10,5
<i>Opleiding</i>		
Speciaal Onderwijs	908	4,5
Vmbo/Mavo	10128	50,7
Havo	4619	23,1
Vwo	4312	21,6
<i>Totaal (per onderdeel)</i>	<i>19967</i>	<i>100,0</i>

Tabel 2 Cannabisgebruik in de afgelopen vier weken onder leerlingen (N=19967)

	Aantal	Percentage
Niet	18069	90,5
1-2 keer	830	4,2
3-4 keer	335	1,7
5-6 keer	182	0,9
7-8 keer	117	0,6
9-10 keer	137	0,7
Meer dan 10 keer	279	1,5
Totaal	19967	100,0

Aanwezigheid van socialisatiefactoren

In totaal kwam 10% van de leerlingen uit een eenoudergezin en 5,6% uit een gezin met één of twee pleegouders. Van alle onderzochte leerlingen had 12% problemen thuis. Gepest op school werd 7%. De meeste jongeren zaten op een school met 800 leerlingen of meer (57,5%). De overgrote meerderheid van de scholen in Limburg is Rooms Katholiek (81%). Bij 71% van de scholen was het percentage allochtonen tussen 0% en 5%. Van alle leerlingen heeft 4,4% gedoubleerd. Meer dan een derde (35%) van alle leerlingen gaf aan een paar of meerdere vrienden te hebben die cannabis gebruikten.

Verbanden tussen cannabisgebruik en socialisatiefactoren

Eerst is gekeken naar de bivariate verbanden van het cannabisgebruik van leerlingen met de drie socialisatiefactoren, de achtergrondkenmerken en de gelegenhedsfactoren. Dit is een eerste aanwijzing dat deze kenmerken bepalend kunnen zijn voor cannabisgebruik.

Aan de hand van de chi-kwadraat toets is nagegaan of de bivariate verbanden significant zijn. Op gepest worden op school na blijken alle geselecteerde aspecten significant samen te hangen met cannabisgebruik (tabel 3). De sterkste samenhang is te vinden bij het cannabisgebruik van vrienden, uitgaansgedrag, leeftijd, bijverdiene en type opleiding.

Logistische regressieanalyse

Socialisatiefactor ouders: cannabisgebruik komt vaker voor onder jongeren uit een eenoudergezin of pleeggezin, dan onder jongeren uit een gezin met beide biologische ouders (tabel 4). Daarnaast blijkt gebruik ook meer voor te komen bij jongeren die thuis problemen hebben.

Socialisatiefactor school: onder leerlingen met een lager opleidingsniveau komt cannabisgebruik meer voor dan onder leerlingen met een hoger opleidingsniveau. De overige aspecten van deze factor – gepest worden, schoolgrootte, schoolsignatuur, percentage allochtonen en doubleren – hangen niet significant samen met het al dan niet gebruiken van cannabis.

Socialisatiefactor vrienden: de resultaten (tabel 4) laten verder zien dat het cannabisgebruik onder jongeren een zeer sterke positieve samenhang vertoont met het hebben van vrienden die cannabis gebruiken.

Achtergrondkenmerken: we zien dat cannabisgebruik meer voorkomt naarmate leerlingen ouder worden. Verder blijkt dat meer jongens dan meisjes cannabis

Tabel 3 Cannabisgebruik per achtergrondvariabele en socialisatiefactor (N=19967)

	Cannabisgebruik	
	Percentage	Chi-kwadraat
Achtergrondkenmerken		
<i>Leeftijd</i>		701,8**
12	3,2	
13	3,3	
14	8,7	
15	12,0	
16	18,4	
17	17,8	
18	24,2	
<i>Geslacht</i>		73,9**
Meisje	7,8	
Jongen	11,3	
<i>Etniciteit</i>		37,1**
Nederland	9,2	
Suriname/Antillen	19,9	
Marokko	8,1	
Turkije	7,9	
Overig	11,4	
Socialisatiefactor ouders		
<i>Gezinssamenstelling</i>		135,5**
Volledig gezin	8,5	
Eenoudergezin	15,1	
Pleegouder(s)	15,3	
<i>Problemen thuis</i>		188,7**
Nee	8,4	
Ja	17,2	
Socialisatiefactor school		
<i>Gepest worden op school</i>		4,1
Niet of nauwelijks	9,6	
1-2 keer per maand	8,0	
1 keer per week of vaker	8,0	
<i>Opleidingsniveau</i>		222,6**
Speciaal onderwijs	12,8	
VMBO/MAVO	12,0	
HAVO	8,2	
VWO	4,4	
<i>Schoolgrootte</i>		88,3**
Klein (0-399)	13,0	
Middel (400-799)	10,9	
Groot (800 en meer)	7,9	
<i>Schoolsignatuur</i>		52,1**
Rooms Katholiek	9,9	
Openbaar	6,8	
Montessori	19,9	
Samenwerkingschool	7,4	
Jenaplan	18,5	
<i>Percentage allochtonen</i>		38,7**
0-5	8,9	
6-10	10,0	
10-15	12,9	
16 of meer	14,3	
<i>Doubleren</i>		72,8**
Nee	9,1	
Ja	17,8	
Socialisatiefactor vrienden		
<i>Cannabisgebruik vrienden</i>		5244,9**
Geen	0,7	
Een paar	19,6	
De meesten	63,1	
Gelegenhedsfactoren		
<i>Uitgaansgedrag</i>		1574,1**
Zelden of nooit	2,2	
1 tot 4 keer per maand	13,8	
meer dan 4 keer per maand	31,6	
<i>Urbanisatiegraad</i>		31,6**
0-19.999	10,8	
20.000 - 39.999	9,1	
40.000 - 59.999	8,5	
60.000 - 79.999	7,5	
80.000 of meer	10,7	
<i>Bijverdiene</i>		284,6**
Zelden of nooit	6,3	
1 tot 4 keer per maand	10,7	
meer dan 4 keer per maand	16,3	
<i>Lid van vereniging</i>		118,3**
Ja	8,3	
Nee	13,6	
Algemeen gemiddelde	9,5	

**p < 0,01 / * p < 0,05

Tabel 4 Logistische regressie analyse cannabis (N=19967)

	OR	95% BI ondergrens	bovengrens
<i>Achtergrondkenmerken</i>			
Leeftijd	1,10**	1,04	1,17
Geslacht	1,79**	1,59	2,02
Etniciteit (ref. Nederlands)			
Suriname/Antillen	1,63*	1,05	2,57
Marokko	1,05	0,67	1,67
Turkije	1,05	0,60	1,84
Overig	1,00	0,84	1,19
<i>Socialisatiefactor ouders</i>			
Gezinssamenstelling (ref. voll. gezin)			
Eénoudergezin	1,31**	1,11	1,55
Pleegouder(s)	1,27*	1,02	1,59
Problemen thuis	1,46**	1,26	1,70
<i>Socialisatiefactor school</i>			
Gepest worden op school (ref. niet)			
1-2 keer per maand	0,99	0,66	1,49
1 keer per week of vaker	0,96	0,72	1,29
Opleidingsniveau ^a	0,90**	0,86	0,95
Schoolgrootte (ref: klein (0-399))			
Middel (400-799)	0,89	0,75	1,07
Groot (800 en meer)	0,84	0,71	1,03
School signatuur (ref RK)			
Openbaar	0,79	0,60	1,06
Montessori	1,89	0,99	3,38
Samenwerkingsschool	0,95	0,78	1,17
Jenaplan	1,28	0,72	2,25
Percentage allochtonen	0,99	0,94	1,06
Doublersen	0,91	0,71	1,16
<i>Socialisatiefactor vrienden</i>			
Drugsgebruik vrienden (ref. geen)			
Een paar	22,2**	17,7	27,6
De meesten	130,4**	101,4	167,7
<i>Gelegenheidsfactoren</i>			
Uitgaansgedrag (ref. zelden/nooit)			
1 tot 4 keer per maand	3,09**	2,61	3,66
meer dan 4 keer per maand	5,90**	4,79	7,32
Urbanisatiegraad	1,00	1,00	1,00
Bijverdienen (ref. zelden/nooit)			
1 tot 4 keer per maand	1,21**	1,06	1,39
meer dan 4 keer per maand	1,18*	1,00	1,40
Lid van vereniging	0,77**	0,68	0,88
Nagelkerke R square	0,46		

**p < 0,01 / * p < 0,05

A opleidingsniveau is gecodeerd in vier categorieën te weten:

Speciaal onderwijs (1), VMBO/MAVO (2), HAVO (3) en VWO, gymnasium, atheneum (4)

OR=odds ratio

gebruiken. In vergelijking met jongeren van Nederlandse herkomst blijkt onder jongeren van Surinaamse en Antilliaanse herkomst cannabisgebruik vaker voor te komen. De leerlingen met een andere etnische herkomst verschillen hierin niet van de Nederlandse jongeren.

Gelegenheidsfactoren: het blijkt dat het lid zijn van een vereniging negatief geassocieerd is met cannabisgebruik, terwijl bijverdienen en uitgaan juist positief geassocieerd zijn.

Regressiemodel met interactietermen

De vraag of de samenhang tussen de socialisatiefactoren en cannabisgebruik verandert als jongeren ouder worden, is onderzocht met behulp van een model met interactietermen. Onder interactie wordt het verschijnsel verstaan dat een relatie tussen twee variabelen zelf afhankelijk is van één of meer predictoren. In dit geval is onderzocht of de relatie tussen twee variabelen afhankelijk is van leeftijd.

Uit deze analyse komt naar voren dat de samenhang tussen het hebben van problemen thuis en cannabisge-

bruik sterker wordt naarmate men ouder wordt. Verder blijkt dat het verschil in cannabisgebruik tussen jongeren met verschillend opleidingsniveau groter wordt naarmate de leeftijd stijgt. Ten slotte blijkt dat de samenhang van de factor 'het hebben van veel vrienden die cannabis gebruiken' en eigen cannabisgebruik enigszins afneemt naarmate de leeftijd toeneemt.

DISCUSSIE EN CONCLUSIES

In dit onderzoek zijn factoren uit de directe sociale omgeving van jongeren die samengaan met het cannabisgebruik onderzocht.

Achtergrondkenmerken

De samenhang tussen leeftijd en geslacht met betrekking tot cannabisgebruik door jongeren is in een groot aantal eerdere onderzoeken aangetoond.^{6,7,9,10,14} Ook in dit onderzoek worden deze verbanden gevonden. De uitkomsten voor etniciteit wijzen erop dat er verschillen bestaan tussen verschillende etnische groeperingen. Zo

komt duidelijk naar voren dat de kans op cannabisgebruik voor Surinaamse en Antilliaanse jongeren groter is dan voor Nederlandse jongeren. Overigens werd in logistische regressiemodellen zonder gelegenheidsfactoren en cannabisgebruik door vrienden gevonden dat die kans voor Marokkaanse jongeren iets kleiner is. Dit werd ook door Monshouwer¹⁵ gevonden. In dit laatste onderzoek werd echter geen significant frequenter gebruik onder Surinaamse en Antilliaanse jongeren gevonden.

Ouders

Uit dit onderzoek komt naar voren dat er een positief verband is tussen opgroeien in een éénoudergezin of een pleeggezin en cannabisgebruik. Dit sluit aan op eerdere onderzoeken waaruit blijkt dat de afwezigheid van een vader in een gezin negatieve effecten heeft voor kinderen en adolescenten.^{16,17}

Daarnaast blijkt dat onder leerlingen die thuis problemen ervaren, het cannabisgebruik veel groter is. Op basis van de sociale controle theorie van Hirschi¹⁸ is de verwachting dat bij leerlingen met problemen thuis, de band met hun ouders minder hecht is en dat zij zich minder gelegen laten liggen aan de adviezen van hun ouders. Zij nemen conventionele normen ten opzichte van onder andere cannabisgebruik dan niet over, hetgeen drempelverlagend zou kunnen werken ten aanzien van dergelijk gebruik. Deze relatie kan echter ook andersom liggen. De problemen die jongeren thuis hebben, kunnen mede veroorzaakt worden door het gebruik van cannabis.

Hoewel experimenteelgedrag tijdens de adolescentie normaal is, kan volgens verschillende onderzoekers de kwaliteit van de ouder-kind relatie een remmende werking hebben op cannabisgebruik.^{19,20} De aanwezigheid van een liefhebbende en conflictloze ouder-kind relatie kan bescherming bieden tegen middelengebruik.^{21,22} In een groot aantal onderzoeken zijn aanwijzingen gevonden dat de invloed van de moeder met betrekking tot cannabisgebruik groter is dan van de vader.²³

School

Onder jongeren die een hoog opleidingsniveau hebben, blijken minder cannabisgebruikers te zijn, dan onder jongeren met een laag opleidingsniveau.

De overige predictoren binnen de socialisatiefactor school – gepest worden op school, schoolgrootte, school signatuur, het percentage allochtonen en doubleren – bleken geen duidelijke samenhang te vertonen met cannabisgebruik.

Vrienden

Vrienden spelen een zeer belangrijke rol in het leven van jongeren.²⁴ Zij vervullen een modelfunctie door bepaalde gedragingen. In eerdere onderzoeken is het cannabisgebruik door vrienden aangewezen als één van de sterkste predictoren van cannabisgebruik door jongeren.²⁵⁻²⁸ Ook in dit onderzoek is een zeer sterk verband gevonden tussen vrienden die cannabis gebruiken en het eigen gebruik door leerlingen. Bij leerlingen met enkele vrienden die cannabis gebruiken komt cannabisgebruik meer voor

dan bij leerlingen die aangeven niet zulke vrienden te hebben. Die samenhang is nog veel sterker voor leerlingen die aangeven dat de meeste van hun vrienden cannabis gebruiken.

Eerder onderzoek laat zien dat de houding ten opzichte van cannabisgebruik van de dominante peer-group en het gebruik van cannabis door leden van die peer-group sterke voorspellers zijn voor het cannabisgebruik van jongeren.^{29,30}

Gelegenheidsfactoren

Onder de jongeren die lid zijn van een vereniging, zijn minder cannabisgebruikers dan onder jongeren die geen lid zijn van een vereniging. De urbanisatiegraad blijkt niet samen te hangen met het gebruik van cannabis. Leerlingen die werken buiten schooltijd hebben ongeveer 20% meer kans op cannabisgebruik dan leerlingen die niet werken. Hoogstwaarschijnlijk spelen hierbij de financiële mogelijkheden van werkende jongeren een belangrijke rol. De belangrijkste gelegenheidsfactor is het uitgaansgedrag. Veel meer jongeren die frequent uitgaan gebruiken cannabis dan jongeren die niet uitgaan, en naarmate ze vaker uitgaan wordt het verband sterker. Een verklaring voor deze bevinding kan zijn dat het uitgaansleven gelegenheid biedt om cannabis te gebruiken. De afwezigheid van ouderlijke controle speelt daarbij mogelijk een rol.

Methodologische kanttekeningen

Het Jongerenonderzoek 2001 is uitgevoerd met behulp van schriftelijke enquêtes in een klassikale opstelling. Een nadeel hiervan is dat leerlingen elkaar kunnen beïnvloeden. Dit is echter zoveel mogelijk tegengegaan door controle van de docent die aanwezig was bij het invullen. Een mogelijk ander nadeel is dat leerlingen sociaal wenselijke antwoorden kunnen hebben gegeven. Echter, sociale wenselijkheid leidt bij het beantwoorden van vragen over cannabisgebruik naar verwachting eerder tot een onder- dan tot overschatting.

De achterliggende mechanismen van beïnvloeding door de verschillende factoren kunnen in dit onderzoek niet worden aangetoond. Op basis van het jongerenonderzoek is het niet mogelijk uitspraken te doen over causaliteit. Het onderzoek is een momentopname, en de volgorde van gebeurtenissen is daardoor niet vast te stellen. Er is sprake van een causaal verband indien er een statistische samenhang bestaat tussen cannabisgebruik en een onafhankelijke factor, de onafhankelijke factor in tijd voorafgaat aan cannabisgebruik en er geen sprake is van een schijnverband.³¹ Aan het tweede aspect van de causaliteitsrelatie kan niet worden voldaan in dit onderzoek. Een mogelijkheid voor vervolgonderzoek is gebruik te maken van retrospectieve vragen naar de gebeurtenissen. Dit kan aanwijzingen bieden voor de oorzaak-gevolg relatie.

Bij de meting van het hebben van problemen thuis is niet gevraagd naar de aard van de problemen die jongeren ondervinden. Dit zou meer inzicht kunnen geven in de samenhang tussen cannabisgebruik van jongeren en het soort problemen thuis.

AANBEVELINGEN

Op veel scholen worden al interventies uitgevoerd met betrekking tot de preventie van genotmiddelengebruik. Een van de meest gebruikte interventies op dit terrein in Nederland is het project 'Gezonde School en Genotmiddelen' van het Trimbos-Instituut. Hoewel de kwaliteit van dit project door onderwijs- en preventie-professionals goed wordt beoordeeld, is een duurzaam effect van deze interventie op de preventie van cannabisgebruik vooralsnog niet aangetoond.^{32,33} Van gedragsinterventies op school weten we dat deze minimaal drie tot vijf jaar moeten lopen, wil enig duurzaam effect te verwachten zijn.³⁴ Ook 'Gezonde School en Genotmiddelen' kent veelal een beperktere looptijd; uitvoering vindt meestal plaats in de eerste jaren van het voortgezet onderwijs. Extra stimulering van genotmiddelenpreventie in groep 7 en 8 van het basisonderwijs en in de bovenbouw van het voortgezet onderwijs vraagt daarom om aandacht. Diverse instellingen in Zuid-Limburg spelen hierop in via de inzet van de vraaggestuurde en planmatige schoolslag-werkwijze op het terrein van integraal onderwijspreventiebeleid.^{35,36}

Het opgroeien in eenoudergezin of pleeggezin en het hebben van problemen thuis hangen samen met cannabisgebruik. Het is bekend dat vooral ouders hun eigen invloed op het risicogedrag van kinderen onderschatten.³⁷ Het verdient aanbeveling om een preventieprogramma te ontwikkelen voor met name hoogrisico leerlingen en hun opvoeders. Hierbij is het wenselijk om in de interventie de huidige, veelzijdige situatie van het individu centraal te stellen.³⁸

In de afgelopen jaren zijn in Nederland de controlemaatregelen voor coffeeshops verscherpt en zijn cannabisverkopende coffeeshops in de directe omgeving van scholen gesloten. Aan jongeren onder de achttien jaar mag geen cannabis worden verkocht. Uit ons onderzoek en eerdere onderzoeken blijkt echter dat veel jongeren al voor het achttiende levensjaar cannabis gaan gebruiken.^{7,10} Via andere kanalen, zoals vrienden, in het uitgaansleven of eigen teelt, hebben jongeren toch toegang tot cannabis. Wellicht kan men daarom beter met concrete maatregelen de cannabisverkoop aan jongeren proberen terug te dringen.^{7,10}

De positieve samenhang tussen cannabisgebruik onder jongeren en het niet lid zijn van een vereniging biedt ook nieuwe aangrijpingspunten op het terrein van genotmiddelenpreventie, zoals bijvoorbeeld het stimuleren van sportdeelname in verenigingsverband. Dit sluit aan bij de huidige stimuleringsregeling van het ministerie van VWS op het terrein van Buurt-Onderwijs-Sport, die erop is gericht om achterstanden op allerlei gebied bij de jeugd terug te dringen.

ABSTRACT

Parents, school, friends and cannabis use by adolescents
The results of a study on the correlation between characteristics of parents, school and friends and cannabis use by adolescents are presented in this paper. Data from a survey among secondary school students in

2001 was used. This survey was performed by the departments of public health in Limburg (a Dutch province). The aim was to investigate risk behaviours, including cannabis use, of pupils in the second and fourth grade (age 13 and 15). 19967 students participated. The association between parents, school, friends and the use of cannabis has been studied by means of Logistic Regression Analysis. More adolescents living in single parent households, foster parents households as well as adolescents with problems in the domestic situation use cannabis than pupils who are living with both biological parents and/or adolescents without problems at home. Adolescents who have friends using cannabis are more likely to use cannabis than students without cannabis using friends. Higher educated adolescents are less likely to use cannabis than their lower educated peers. Also; boys, Surinam/Antillean adolescents, students going to discos and bars and the ones with a job on the side more often use cannabis. On the other hand, fewer adolescents with a club membership use cannabis.

Key words: cannabis, socialization, adolescents, municipal public health service

LITERATUUR

1. Grunbaum JA, Tortolero S, Weller N, Gingiss P. Cultural, Social and Intrapersonal Factors associated with Substance Abuse among Alternative High School Students. *Addict Behav* 2000; 25: 145-51.
2. Johnson RJ, Kaplan HB. Stability of Psychological Symptoms; Drug use consequences and intervening processes. *J Health Soc Behav* 1990; 31: 277-91.
3. Newcomb MD, Bentler PM. Consequences of Adolescent Drug Use; Impact on the lives of young adults. Newbury Park, CA: Sage, 1989.
4. Smit, F, Bolier, L, Cuijpers, P. Cannabisgebruik waarschijnlijk oorzakelijke factor bij het ontstaan van latere schizofrenie. *Ned Tijdschr Geneesk*, 2003; 147: 2178-83.
5. Van Os, J, Bak, M, Hanssen, M, Bijl, R, De Graaf, R, Verdoux, H. Cannabis use and psychosis: a longitudinal population-based study. *Am J Epidemiol*, 2002;156: 319-27.
6. Laar M, Cruts G, Korf D, et al. Nationale Drugsmonitor 2001. Utrecht: Trimbos-instituut, 2001.
7. Vreede J de, Rademaker CW, Gras, Leurs M. Jongerenonderzoek 2001. Resultaten scholierenonderzoek Regio Zuidelijk Zuid-Limburg. Maastricht: Ggd-zzl, 2003.
8. Monshouwer K, Dorsselaer S van, Gorter A, Verdurmen J, Vollebergh W. Jeugd en riskant gedrag. Kerngegevens uit het peilstationsonderzoek 2003. Utrecht: Trimbos-instituut, 2004.
9. Manja D, Jol C. Vergelijking Druggebruik POLS/Jongeren en NPO. Amsterdam: CEDRO, 2001.
10. Zwart WM de, Monshouwer K, Smit F. Jeugd en riskant gedrag. Kerngegevens 1999. Utrecht: Trimbos-instituut, 2000.
11. Shucksmith J, Hendry LB, Glendinning A. Models of parenting: implications for adolescent well-being within different types of family contexts. *J Adolescence* 1995; 18:253-70.
12. Banks MH, Roker D. The political socialization of youth: exploring the influence of school experience. *J Adolescence* 1994; 17: 3-15.

13. *Delfabbro P, Thrupp D.* The social determinants of youth gambling in South Australian adolescents. *J Adolescence* 2003; 26: 313-30.
14. *Bogt T ter, Dorsselaer S van, Vollebergh W.* Roken, drinken en blowen door Nederlandse scholieren (11 t/m 17 jaar) 2001. Utrecht: Trimbos-instituut, 2002.
15. *Monshouwer K, Smit F, Spruit I.* Alcohol-, tabak en cannabisgebruik bij scholieren naar etnische achtergrond. *Tijdschr Gezondheidswet* 2002; 80:172-7.
16. *Hetherington EM, Clingempeel WG.* Coping with marital transitions: A family systems perspective. *Monographs for the society for Research in Child Development* 1992; 57: (2-3, serie nr. 227).
17. *Ary DV, Tildesty E, Hops H, Andrews J.* The influence of parent, sibling and peer modelling and attitudes on adolescents use of alcohol. *Int J Addict* 1993; 28: 853-80.
18. *Hirschi T.* Causes of delinquency. Berkeley and Los Angeles: University of California/Press, 1969.
19. *Chassin L, Presson C, Sherman SJ, Montello D, McGrew J.* Changes in peer and parent influence during adolescence: Longitudinal versus cross-sectional perspectives on smoking initiation. *Develop Psychol* 1986; 22:327-34.
20. *Brook JS, Whiteman M, Gordon AS.* Qualitative and quantitative aspects of adolescents drug use: interplay of personality, family, and peer correlates. *Psychol Rep* 1982; 51:115-63.
21. *Brook JS, Whiteman M, Gordon AS, Brook DW.* Identification with parental attributes and it's relationship to the sons personality and drug use. *Develop Psychol* 1984; 20:1111-9.
22. *Kandel DB.* Inter- and intragenerational influences on adolescent marijuana use. *J Soc Issues* 1974; 30:107-35.
23. *Smart RG, Fejer D.* Drug use among adolescents and their parents; closing the generation gap in mood modification. *J Abnorm Psychol* 1972; 79:153-60.
24. *Kandel DB.* On processes of peer influences in adolescent drug use: A developmental perspective. *Adv Studie Alc Subst Abuse* 1985; 4:139-63.
25. *Ary DV, Tildesty E, Hops H, Andrews J.* The influence of parent, sibling and peer modelling and attitudes on adolescents use of alcohol. *Int J Addict* 1993; 28:853-80.
26. *Brook JS, Brook DW, Gordon AS, Whiteman M, Cohen P.* The psychosocial etiology of adolescent drug use: a family interactional approach. *Genet Soc Gen Psychol Monogr* 1990; 116(2):111-267.
27. *Oetting ER, Beauvis F.* Peer cluster theory: drugs and the adolescent. *J Couns Dev* 1986; 65:17-22.
28. *Elliot DS, Huizinga D, Ageton SS.* Explaining Delinquency and Drug Use. Beverly Hills: CA: Sage, 1985.
29. *Rose RL, Bearden WO, Teel JE.* An attributional analysis of resistance to group pressure regarding illicit drug and alcohol consumption. *J Consumer Res* 1992,19,1-13.
30. *Wits E, Spijkerman R, Bongers I.* 'Als je alleen blowt, is niet leuk man!'; middelengebruik, tijdsbesteding en vrienden van jongeren uit risicogroepen in Rotterdam. 1999, IVO-reeks 21.
31. *Hart H 't, Dijk J van, Goede M de, Teunissen J.* Onderzoeksmethoden. Amsterdam: Boom, 2002.
32. *Bessemers K, Buijs G, Leurs M.* Kwaliteit van onderwijsprojecten bepaald. Een toepassing van de schoolslag-checklist 1.2. Woerden: NIGZ, 2004.
33. *Cuijpers P, Jonkers R, Weerd I de, Jong A de.* The effects of drug abuse prevention at school: "The Healthy School and Drugs" project. *Addiction* 2002; 97:67-73.
34. *St.Leger L, Nutbeam D.* Evidence of effective health promotion in schools. In: Boddy D (ed) The evidence of health promotion effectiveness. Shaping public health in a new Europe, Brussels, European Union, 1999, p. 110-22.
35. *Leurs MTW, Jansen M, Ruiter M.* Coordinated School Health Program: het 'Gezonde School Model' van de toekomst? *Tijdschr Gezondheidswet* 2002; 80:471-3.
36. *Leurs MTW, Schaalma HP, Jansen MWJ, Mur-Veenman IM, St.Leger LH, de Vries NK.* Development of a collaborative model to improve school health promotion in the Netherlands. *Health Promotion Int* (geaccepteerd).
37. *Engels RCME, Spruijt RD.* Waar heeft ze dat toch van... De rol van ouders bij het rookgedrag van kinderen. Den Haag: Defacto, 2002.
38. *Steward SH, Conrod PJ, Marlatt A, Comeau MN, Thush C, Krank M.* New developments in prevention and early intervention for alcohol abuse in youths. *Alcoholism: Clin Exp Res* 2005; 29, 278-86.

CORRESPONDENTIEADRES

Drs. C.W. Rademaker, Herbenusstraat 87-A, 6211 RB Maastricht, tel: 045-5732343, e-mail: rademac@ggdozl.nl

Voor publicatie aanvaard in maart 2005.